

۱۷۹۷۷

۹۴

۱۷/۱/۱۰ % ۱۷
۱۷/۱/۱۰

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : روان شناسی تربیتی

عنوان :

تدوین آزمون نگرش معلمان ابتدائی شهر
تهران نسبت به کتاب فارسی اول و اجرای آن
در سطح شهر تهران

فصلنامه علمی پژوهشی
روانشناسی و علوم تربیتی

استاد راهنما :

دکتر بیابانگرد

استاد مشاور :

دکتر اسدزاده

پژوهشگر :

علی رضا خمسه

۱۳۸۷ / ۱۱ / ۲۵

۱۳۸۶-۸۷

۱۰۶۹۷۷

تشکر و قدر دانی

اساتید بزرگوار

جناب آقای دکتر اسماعیل بیابانگر

و

جناب آقای دکتر اسدزاده

کلامتان همواره چراغ راهنمای زندگی ام و دستهایتان روشنی بخش
راهم بوده اند و این مجموعه را که با یاری و پیشنهادات شما
فراهم نموده ام، به حضور مبارکتان تقدیم می نمایم.

باشد که همواره در تمام مراحل زندگی خود موفق

و پیروز باشید ان شاء الله

تقدیم به :

آینه افتادگی و صلابت

پدرم

تندیس سادگی و نجابت

مادرم

مامن ز داینده خستگی هایم و صبوری و آرامشتم

همسرم

آنان که ستارگان آسمان زندگانی اند و امواج خروشان مهرشان

یاری رسان خستگی هایم تالو خورشید مهربان

چهره هایشان ، امید بخش زندگی ام و نیروی بی بدیل

دستهایشان تکیه گاه همیشگی من است

با سپاس بی کران از شما

که عاشقترین و بی نظیرترین و با محبت ترین پدر و مادر و همسر

دنیا هستید

به شما که نشان دادید آری ، آفتاب هم رقیبی دارد .

فرم پذیرش

پایان نامه پیوست با عنوان تدوین آزمون نگرش معلمان نسبت به کتاب فارسی کلاس اول و اجرای آن در سطح شهر تهران در رشته روانشناسی در مقطع کارشناسی ارشد که توسط دانشجو علیرضا خمسه تهیه و تنظیم گردید و در تاریخ ۱۳۸۴/۱۶/۱۷ دفاع و با درجه عالی نمره ۱۸/۵ مورد تأیید قرار گرفت.

استاد راهنما

جناب آقای دکتر اسماعیل بیابانگرد

فهرست مطالب

چکیده

۱-۱۰ فصل اول: کلیات پژوهش

۱ ..... مقدمه

۴ ..... بیان مسئله

۵ ..... اهمیت و ضرورت پژوهش

۶ ..... اهداف پژوهش

۷ ..... سؤالات پژوهش

۸ ..... تعاریف متغیرها و مغوله های مورد بررسی

۱۱-۵۶ فصل دوم: ادبیات و پیشینه ی پژوهش

۱۱ ..... مقدمه

۱۵ ..... تاریخچه ی برنامه ی درسی و کتاب های درسی

۱۷ ..... تاریخچه ی مختصر و کوتاه تالیف کتاب های درسی در ایران

۲۴ ..... نحوه برنامه ریزی و تالیف کتاب های درسی پس از انقلاب اسلامی

۲۹ ..... مشکلات برنامه ریزی و تالیف کتب درسی در ایران

۳۰ ..... برنامه ریزی درسی و جایگاه محتوا

۳۷ ..... ویژگی های مطلوب یک کتاب درسی

۴۰ ..... نگاهی بر تاریخچه ی زبان فارسی در کتاب فارسی قبلی اول دبستان

- تاریخچه ی بیست ساله ی کتاب فارسی ابتدایی ۴۱
- تیین ساختار و محتوای کتاب فارسی اول ابتدایی ۴۲
- ساختار کلی کتاب بخوانیم سال اول ابتدایی ۴۷
- ساختار کلی بنویسیم سال اول ابتدایی ۵۲
- انگیزه تغییر و تالیف کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم سال اول ابتدایی ۵۵
- تاریخچه ی کمتر از سه سال کتاب جدید التالیف بخوانیم و بنویسیم فارسی
اول ابتدایی ۵۶
- هدف های کلی برنامه ی آموزشی زبان فارسی در دوره ی ابتدایی ۶۱
- اهداف کلی آموزش زبان فارسی در سال اول ابتدایی ۶۲
- روش های مناسب برای تحقق اهداف برنامه ۶۵
- انواع شیوه های تدریس ۶۶
- مفاهیم برنامه ریزی درسی و آموزشی ۶۹
- کاربرد نظریه های یادگیری در برنامه ریزی درسی ۷۰
- تحقیقات انجام شده در مورد کتاب ابتدایی فارسی اول ۷۳
- همایش نقد و بررسی کتاب های درسی دوره ابتدایی ۷۴
- مطالعه و تحقیق محتوای کتاب های بخوانیم و بنویسیم ۷۷
- میز گرد معلمان مجری کتاب های بخوانیم و بنویسیم پایه اول ابتدایی ۸۷
- نقاط قوت و ضعف کتاب بخوانیم و بنویسیم ۷۹

کتاب بخوانیم و بنویسیم از نگاه رسانه گروهی (تلویزیون) ۸۴

انتقادات و پیشنهادات یا پاسخ دهندگان به پرسشنامه پژوهش ۸۵

فصل سوم: روش پژوهش ۸۷-۹۷

مقدمه ۸۸

روش پژوهش ۸۸

جامعه آماری ۸۹

نمونه و روش نمونه گیری ۹۰

حجم نمونه ۹۰

ابزار جمع آوری اطلاعات ۹۱

روایی پرسشنامه ۹۳

اعتبار پرسش نامه ۹۴

نمره گذاری پرسش نامه ۹۵

روش تجزیه و تحلیل داده ها ۹۵

آزمون t ۹۶

فصل چهارم: داده ها پژوهش ۹۸-۱۴۱

مقدمه ۹۸

بخش اول: تجزیه و تحلیل توصیفی ۹۹

بخش دوم: تجزیه و تحلیل استنباطی ۱۲۹

- ۱۲۹..... بررسی سوال اول پژوهشی
- ۱۳۰..... بررسی سوال دوم پژوهشی
- ۱۳۱..... بررسی سوال سوم پژوهشی
- ۱۳۳..... بررسی سوال چهارم پژوهشی
- ۱۳۴..... بررسی سوال پنجم پژوهشی
- ۱۳۵..... بررسی سوال ششم پژوهشی
- ۱۳۶..... بررسی سوال هفتم پژوهشی
- ۱۳۸..... بررسی سوال هشتم پژوهشی
- ۱۳۹..... بررسی سوال نهم پژوهشی
- ۱۴۰..... بررسی سوال دهم پژوهشی

۱۴۲-۱۵۵

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

- ۱۴۲..... مقدمه
- ۱۴۵..... یافته های پژوهش
- ۱۴۸..... محدودیت های پژوهش
- ۱۵۰..... پیشنهادهای کاربردی
- ۱۵۱..... پیشنهادهای برای پژوهش های آتی
- ۱۵۳..... منابع و مأخذ
- ۱۵۵..... ضمائم

چکیده

کتاب بخوانیم و بنویسیم سال اول به عنوان یک کتاب و روش نوین دارای نقاط ضعف و قوت است که معلمان سال اول ابتدایی شایسته ترین افراد برای ارزیابی این دو کتاب هستند. بنابر این پژوهش حاضر به سنجش نگرش معلمان سال اول نسبت به ۱۰ مقوله پیرامون این کتاب ها پرداخته است. در پژوهش حاضر که به روش پیمایشی انجام شده از جامعه آماری معلمان سال اول ابتدایی شهر تهران در سال ۸۶-۸۷ نمونه ای به حجم ۳۵۵ نفر به صورت تصادفی خوشه ای انتخاب شده و پرسشنامه ای با ۳۰ سؤال که اعتباری معادل ۰/۹۳ داشته است مورد اجرا قرار گرفته است. در تحلیل داده های این پرسشنامه روش های آماری توصیفی و استنباطی به کار رفته و پاسخ سؤالات پژوهشی به شرح زیر بدست آمده است: (۱) از نظر معلمان در تهیه محتوا به توانمندی های دانش آموزان توجه شده است. (۲) از نظر معلمان تا چه اندازه در تهیه محتوا به عوامل موثر در یادگیری اهمیت داده شده است. (۳) از نظر معلمان بین محتوای کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم و اهداف آموزشی آن مطابقت وجود دارد. (۴) از نظر معلمان امکان ارزشیابی صحیح و علمی در کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم وجود دارد. (۵) معلمان از کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم رضایت دارند. (۶) از نظر معلمان تدریس کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم به مراتب از سهولت بیشتری برخوردار است. (۷) از نظر معلمان در محتوای کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم به اصول سازماندهی محتوا توجه شده است. (۸) از نظر معلمان تدریس کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم نیازمند تخصص نیست. (۹) از نظر معلمان کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم موجب پیشرفت تحصیلی بیشتر دانش آموزان می شود. (۱۰) از نظر معلمان و متخصصان در تهیه محتوا به تناسب محتوا و تصاویر اهمیت داده شده است.

فصل اول

کلیات پژوهش

تعلیم و تربیت یکی از حوزه های بحث انگیز بشری می باشد و به همه مردم مربوط می گردد. مردمی که مشارکت کنندگان فعال در امر آموزش می باشند در عصر فراشناختی به سر می برند. تعلیم و تربیت رسمی به عنوان جزئی از تعلیم و تربیت همواره مورد توجه جوامع بوده است و هر جامعه ای بر اساس مکتب اعتقادی و فلسفی خود نگرش خاصی نسبت به آموزش و پرورش داشته است و از روش ویژه ای برای تربیت افراد خود سودجسته است. نظام آموزشی و پرورش هر کشور مجموعه تدابیر سازمان یافته ای است که امکانات بالقوه انسان ها را تحقق می بخشد و شرایط مناسبی را در قالب برنامه ها و فرصت های آموزشی در اختیار فراگیران قرار می دهد تا امکان آشنا شدن با برنامه های فرهنگی و تجربه های پیشینیان را پیدا کنند و بتوانند استعداد های ذاتی خود را از قوه به فعل در آورند و آموزش ابتدایی به عنوان جزئی از آموزش و پرورش به منزله پایه ای برای آن محسوب می شود زیرا آموزش ابتدایی در واقع نقطه شروع یک حرکت طولانی و مهم در زندگی کودکان است. آنها اولین تجربه آموزش رسمی خود را در مدرسه کسب می کنند.

برنامه ی درسی و تالیف کتاب های درسی به عنوان عامل مهم آموزش و پرورش و هم چنین جزء مهم و حساس آموزش و پرورش در دوره ابتدایی دارای اهمیت خاصی می باشد با توجه به اهمیت کتاب های درسی ضروری است که آنها همواره مورد تجزیه و تحلیل و نقد و بررسی و تغییر و تحول قرار گیرند تا بتوانند مطابق زمان و عصر پیش

رفته و از هر حیث مفید واقع شوند. جهت دیگر برنامه ریزی درسی و تالیف کتاب های درسی و محتوای آنها بانی از های جامعه و ابعاد مختلف آن همگام نیست. محتوای کتاب های درسی با نیازها ویژگی های مختلف مطابقت ندارد. دانش آموزان شهری و روستایی در ارتباط با هر موضوع یک نوع کتاب را باید مطالعه کنند و ارزش یابی آنها، سیستم نمره گذاری و قبولی در شهر و روستا مورد یکسان است. مواد تکنولوژی کمک آموزشی مورد نیاز برای دوره های مختلف تحصیلی به اندازه کافی تهیه نشده و به صورتی نیست که هر دانش آموز شخصا و با راهنمایی معلم به آزمایش و بررسی بپردازد. تا روحیه کنجکاوی، تحقیق و خلاقیت در او رشد کند. کنترل کیفی و بازنگری های برنامه های درسی مشخص نیست.

در این خصوص، اهمیت درس فارسی در آموزش و پرورش بر کسی پوشیده نیست و فارسی زبان طبیعت و جامعه است و برای شناختن جامعه و طبیعت باید علوم مختلف مخصوصا زبان فارسی در جامعه خود بدانیم برای اینکه فارسی بدانیم دانستن و آموختن الفبای فارسی لازم است. دانش آموزان در دوره ابتدایی با آموختن فارسی هم قدرت و تفکر خود را تقویت می کنند و هم در رفع نیازهای زندگی خود توانا می شوند و برای مهارت پیدا کردن در زندگی اجتماعی و مسالمت آمیز شرایط اولیه دانستن و آموختن زبان مشترک است. بنابراین در جامعه ایران ما، زبان فارسی از این قاعده مستثنی نمی باشد و ضروری می نماید که برنامه های درس فارسی مورد ارزیابی و بازنگری قرار گیرد تا از نتایج این پژوهش ها جهت اصلاح و تغییرات در برنامه های آتی

استفاده بهینه به عمل آید. و از فاصله بین از آن چه به دست آمده با آن چه بدست می آید کاسته شود.

موضوع این پژوهش تدوین آزمون نگرش معلمان ابتدائی شهر تهران نسبت به کتاب فارسی اول ابتدائی می باشد. تا ارزش و اهمیت تهیه و تنظیم ساختار محتوای درسی روشن تر گردد. زیرا یکی از مراحل اساسی در طراحی و تنظیم برنامه های درسی انتخاب و تنظیم محتوای درسی است منظور از محتوا مطالبی است که در قالب کتاب درسی به دانش آموزان آموخته می شود آموزش زبان و ادبیات فارسی به علت ریشه داشتن در زندگی هر ایرانی از مهم ترین مسایل و موضوعات است. آموزش زبان فارسی سابقه طولانی داشته و قدمت آن به تاریخ زبان فارسی بر می گردد.

همانطوری که مشخص است محتوای درسی برنامه های زبان فارسی از استحکام و استواری علمی و منطقی برخوردار نیستند و علت اصلی آن، عدم آشنایی کارشناسان و متولیان برنامه های درسی با علم برنامه ریزی درسی بوده است. یکی از کتاب های نظام آموزش و پرورش، کتاب درسی فارسی اول ابتدایی است. این کتاب از یک سو سعی در رشد و تقویت زبان آموزی تا پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در سایر دروس و موفقیت در ارتباط با دیگران تضمین می گردد و از طرف دیگر آنان با بهرمندی از آثار خوب ادبی به لذت روحی و عاطفی دست می یابند. در محتوای کتاب های فارسی نظام آموزشی به طور اعم و کلاس اول ابتدایی به طور ویژه باید تغییر و دگرگونی ایجاد شود تا متناسب با عوامل موثر در سازماندهی محتوا از ساختاری جدید ترکیب شود.

بیان مسئله

بدیهی است که هر کار نوینی دارای نقاط ضعف و قوت است که به مرور زمان شناسایی می شود. از طرفی بهترین افراد برای شناسایی نقاط ضعف و قوت کسانی هستند که با آن موضوع ارتباط کاری دارند. کتاب بخوانیم و بنویسیم نیز که از سال ۱۳۸۱ به عنوان جایگزین کتاب فارسی اول تدوین شده است نیز از این امر مستثنی نیست ، و به طور یقین معلمان سال اول ابتدایی شایسته ترین افراد برای ارزیابی این دو کتاب هستند. مقوله هایی چند وجود دارد که بایستی در مورد این کتاب مورد مذاقه و بررسی قرار گیرند. از این جمله اند : میزان توجه تدوین کنندگان به توان مندی دانش آموزان ، عوامل موثر در یادگیری ، تناسب بین محتوا و اهداف آموزشی ، امکان ارزشیابی دقیق و علمی ، میزان رضایت معلمان از کتاب ، سهولت تدریس ، توجه به اصول سازماندهی محتوا و ارائه مطالب ، تخصصی بودن کتاب برای تدریس ، تاثیر در پیشرفت تحصیلی و تناسب محتوا و تصاویر.

با توجه به آنچه بیان شد ، سنجش نگرش معلمان سال اول نسبت به مقوله های فوق می تواند در جهت ارزشیابی کتاب های بخوانیم و بنویسیم مفید باشد. بنابر مسئله عمده در پژوهش حاضر سنجش نگرش معلمان در زمینه های فوق بوده است و پژوهش گر به دنبال این است که بداند معلمان سال اول ابتدایی نسبت به کدام مقوله ها نگرش مثبت ، منفی و یا خنثی دارند.

اهمیت و ضرورت پژوهش

یکی از مسائل اساسی و محوری هر نظام تربیتی همانا مسئله انتخاب محتوای آموزشی است این امر از ارامنه ی باستان در دوران غیر رسمی حوزه برنامه درسی به صورت انتقال میراث صورت گرفته است .

با این حال بعد از تولد شکل رسمی حوزه تخصصی برنامه درسی توسط فرانکلین بویت (سال ۱۹۸۴) بود که چگونگی امر انتخاب محتوا به طور منسجم ، سازمان یافته و مکتوب ارائه گردیده است . محور و موضوعی که از پشتوانه مبانی نظری در حوزه برنامه درسی بهره مند بوده و از وسعت و پیچیدگی خاصی نیز بهره مند بوده است نمودار ، اهمیت موضوع تحقیق می باشد و از طرف دیگر امروزه تدوین و تالیف کتاب درسی در چارچوب علمی و به عبارتی محتوای محوری در ارزیابی عملکرد فراگیران بر اهمیت بررسی در این مورد افزوده می شود مشکلات کاری و اداره و تدریس کلاس های پایه اول و عدم رغبت و علاقه معلمان برای کار در کلاس اول ابتدایی ، سنگین بودن وظیفه و هم چنین نگرانی و ناراحتی والدین دانش آموزان مخصوصا در مورد تفکیک کتاب درسی فارسی اول ابتدایی به دو کتاب مجزای بخوانیم و بنویسیم و تدریس موارد مهم دیگر بر بررسی موضوع پژوهش می افزاید و مطالعه کارنامه چند ساله اخیر سازمان پژوهش و برنامه ریزی نشان می دهد که در جهت بهبود محتوای کتاب های درسی گام های موثری برداشته شده و می شود .

ناراحتی ها و سرو صدای زیاد کلاس های درس و درگیرهای معلمان با والدین و دانش آموزان و توجیه کار برای آنان و هم چنین در مقام معلم بودن نزدیک به هفت سال پژوهشگری در دوره ابتدایی و کلاس اول از دلایل دیگر بررسی کتاب جدید التالیف فارسی اول ابتدایی (بخوانیم و بنویسیم) می باشد هم چنین به علت نقشی که زبان آموزی (زبان فارسی به عنوان زبان ملی و میهنی) می تواند در میزان پیشرفت ها و تسهیل یادگیری دانش آموزان در زمینه تعلیم و تربیت داشته باشد بر اهمیت و ضرورت این تحقیق تاکید دارد .

اهداف پژوهش

هدف کلی: بررسی نگرش معلمان ابتدایی شهر تهران نسبت به کتاب فارسی بخوانیم و

بنویسیم پایه اول ابتدایی

اهداف جزئی

👉 بررسی تناسب محتوای کتاب فارسی با توانمندی های دانش آموزان

👉 بررسی اهمیت به عوامل موثر در یادگیری در تهیه محتوای کتاب فارسی بخوانیم و

بنویسیم

👉 بررسی انطباق محتوا و اهداف آموزشی مربوط به زبان فارسی

👉 بررسی تناسب محتوا و تصاویر کتاب

👉 بررسی امکان ارشیابی صحیح و علمی در کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم

👉 بررسی رضایت معلمان از کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم

👉 بررسی سهولت تدریس کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم

👉 بررسی توجه به اصول سازماندهی در محتوای کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم

👉 بررسی نیاز به تخصص در تدریس کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم

👉 بررسی تاثیر کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

سوالات پژوهش

۱. از نظر معلمان تا چه اندازه در تهیه محتوا به توانمندی های دانش آموزان توجه

شده است ؟

۲. از نظر معلمان تا چه اندازه در تهیه محتوا به عوامل موثر در یادگیری اهمیت

داده شده است ؟

۳. از نظر معلمان آیا بین محتوای کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم و اهداف

آموزشی آن مطابقت وجود دارد ؟

۴. از نظر معلمان آیا امکان ارزشیابی صحیح و علمی در کتاب فارسی بخوانیم و

بنویسیم وجود دارد ؟

۵. آیا معلمان از کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم رضایت دارند؟

۶. آیا از نظر معلمان تدریس کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم به مراتب از سهولت

بیشتری برخوردار است ؟

۷. از نظر معلمان تا چه اندازه در محتوای کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم به

اصول سازماندهی محتوا توجه شده است؟

۸. از نظر معلمان آیا تدریس کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم نیازمند تخصص

است؟

۹. از نظر معلمان آیا کتاب فارسی بخوانیم و بنویسیم موجب پیشرفت تحصیلی

بیشتر دانش آموزان می شود؟

۱۰. از نظر معلمان و متخصصان تا چه اندازه در تهیه محتوا به تناسب محتوا و

تصاویر اهمیت داده شده است؟

تعاریف متغیرها و مقوله های مورد بررسی

در این مجال فقط به تعاریف مقوله هایی پرداخته شده که نیازمند تعریف هستند.

۱. محتوا:

تعریف نظری: اصطلاح محتوای می تواند به دانش اطلاعات و مهارت هایی اطلاق

می شود که به منظور اهداف مورد نظر یادگیرنده می آموزد.

تعریف عملیاتی: منظور از محتوا آن چیزی است که در کتاب بخوانیم و بنویسیم به

دانش آموزان ارائه می شود.

۲. سازماندهی محتوا:

تعریف نظری: عمل تنظیم عناصر گوناگون و مستقل در یک کل که به صورت یک

وحدت علمی و منطقی جهت تحقق یادگیری به کار می رود.

تعریف عملیاتی : منظور از سازماندهی محتوا مقوله ای است که با سؤالات ۱۰، ۵، ۱۱ پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفته است.

۳. ارزشیابی آموزشی :

تعریف نظری : عبارت از جمع آوری و کاربردن اطلاعات به منظور تصمیم گیری در باره میزان پیشرفت تحصیلی یک دانش آموز

تعریف عملیاتی : منظور از ارزشیابی آموزشی مقوله ای است که با سؤالات ۱۲، ۱۶، پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفته است.

۴. عوامل مؤثر در یادگیری :

تعریف نظری : کلیه وسایلی که در فرآیند یاددهی و یادگیری مؤثر است.

تعریف عملیاتی : منظور از توجه عوامل مؤثر در یادگیری مقوله ای است که با سؤالات ۱۱، ۱۳، ۱۸، ۱۹، ۲۳ و ۲۴ پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفته است.

۵. توجه به توان مندی دانش آموزان :

تعریف نظری : با توجه به رسش ، کودکان در سنین مختلف توانایی های مختلفی دارند که توجه به این توان مندی ها در سهولت و ماندگاری یادگیری مؤثر است.

تعریف عملیاتی : منظور از توجه تدوین کنندگان کتاب به توانایی های دانش آموزان مقوله ای است که با سؤالات ۱۴، ۲۶، ۲۷ پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفته است.